

Araştırma Makalesi

SABAHATTİN ALİ’NİN “KIRLANGIÇLAR” HİKÂYESİNİN “TUTARLILIK
GÖRÜNÜMLERİ” BAKIMINDAN ÇÖZÜMLENMESİ

Engin YILMAZ*

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi 19.11.2021
Kabul Tarihi 01.12.2021
Yayın Tarihi 22.12.2021

DOI: 10.48147/dada.51

Yazar Bilgisi

* Prof. Dr.

<https://orcid.org/0000-0002-0157-1759>

eyilmaz71@gmail.com

Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü, Sakarya / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler

Atıf Bilgisi

ÖZ

Metindilbilim, metin olan ile metin olmayan arasındaki ayrımı odaklanmış bir dil bilimi disiplini. Metinlerin üretilmesi ve alınılması sürecindeki düzeyleri ve düzenlilikleri inceleyen metindilbilim, cümleden daha büyük birimler olarak kabul edilen sözcükler arasındaki yapısal, mantıksal ve anlamsal örüntüleri bulgulamaya çalışır. Beaugrande ve Dressler, *Introduction to text linguistics* (1996) adlı ortak eserlerinde “bağdaşıklık” ve “tutarlılık”ı, temel metin merkezli metinsellik ölçütleri olarak kabul etmiştir. Bağdaşıklık, metnin yüzey yapısında çeşitli dil ilişkileri ve öğeleri aracılığıyla görülebildiği hâlde; tutarlılık, metnin derin yapısındaki mantıksal ve anlamsal bağlantılara işaret etmektedir. Bağdaşıklık, bir metnin sözel yapısına gönderimde bulunurken; tutarlılık, bu sözel yapıda oluşturulan kavramsal ilişkilere gönderimde bulunmaktadır. Metindilbilimsel bir inceleme olan bu çalışmada; Sabahattin Ali’nin alegorik-didaktik tarzda kaleme aldığı “Kırlangıçlar” adlı hikâyesinin büyük ölçekli yapısını yansıtan tutarlılık görünümlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Betimsel bir çalışma olan incelemede, “Cibakaya 2.3” dizin programı aracılığıyla elde edilen istatistikî verilerden yararlanılmıştır. İnceleme ile, söz konusu hikâyenin tutarlılık görünümlerinde tespit edilen çeşitliliğin ve derinliğin Sabahattin Ali’nin zengin kavram dünyasını yansıttığı bakımından önem taşıdığı sonucuna varılmıştır.

Metinsellik, bağdaşıklık, tutarlılık, metin üretici, metin çözücü.

Yılmaz Engin (2021). “Sabahattin Ali’nin ‘Kırlangıçlar’ Hikâyesinin ‘Tutarlılık Görünümleri’ Bakımından Çözümü”. *Uluslararası Disiplinler Arası Dil Araştırmaları (DADA) Dergisi*, Sayı: 2021/3, Aralık, s. 17-27.

Research Article

ANALYSIS OF SABAHATTİN ALİ'S "THE SWALLOWS" STORY IN TERMS OF
"APPEARANCES OF COHERENCE"

Engin YILMAZ*

Article info

Submitted 19.11.2021
Accepted 01.12.2021
Published 22.12.2021

DOI: 10.48147/dada.51

Authors info

* Prof. Dr.

<https://orcid.org/0000-0002-0157-1759>

eyilmaz71@gmail.com

Sakarya University, Department of
Turkish Language and Literature,
Sakarya / TÜRKİYE

Keywords

Cite this article as

ABSTRACT

Textlinguistics is a linguistic discipline focused on the distinction between text and non-text. Textlinguistics, which examines the levels and regularities in the production and reception of texts, tries to detect structural, logical and semantic patterns between utterances, which are considered as units larger than sentences. Beaugrande and Dressler accepted "cohesion" and "coherence" as basic text-centered textuality criteria in their joint works, *Introduction to text linguistics* (1996). Although cohesion can be seen in the surface structure of the text through various language relations and elements; Coherence refers to the logical and semantic connections in the deep structure of the text. While cohesion refers to the verbal structure of a text; Coherence refers to the conceptual relationships created in this verbal structure. In this study, which is a textlinguistic study; It is aimed to reveal the appearances of coherence reflecting the large-scale structure of Sabahattin Ali's story "The Swallows" written in an allegorical-didactic style. In the study, which is a descriptive study, statistical data obtained through the "Cibakaya 2.3" index program was used. With the analysis, it has been concluded that the diversity and depth determined in the coherence aspects of the story in question are important in terms of reflecting Sabahattin Ali's rich conceptual world.

Textuality, coherence, coherence, text generator, text decoder.

Engin Yılmaz (2021). "Analysis of Sabahattin Ali's 'Swallows' Story in Terms of Appearances of Coherence". *International Journal of Interdisciplinary Language [JILS] Studies*, Number: 2021/3, December, p. 17-27.

1. Giriş

Metin, TDK tarafından bilgisayar (internet) ortamında hazırlanan sözlükte şöyle tanımlanmıştır: “1. isim Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst”¹. Ancak sözceler bütünü olarak tanımlanabilecek olan metin (text), salt sözcüklere indirgenemez. Nitekim, metin tek bir sözcükten, tek bir resimden, tek bir işaretten de oluşturulabilmektedir. Öte yandan en gelişmiş bildirişim dizgesi olan insan dilinin en üst düzeydeki birimi olan metin, sözcelerin basit, rastgele, ardışık olarak sıralanması ile oluş(turul)muş bir yapı değildir. Metin, sözceler arası çeşitli düzeylerdeki ilişkilerle oluşturulmuş *bağdaşık* ve *tutarlı* bir birimdir. Metin, “bütünlük”, “birlik” ve “devamlılık” arz eden, anlaşılabilen, yorumlanabilen, metinsel/sosyal/kültürel bağlam içerisinde belli çıkarımlar yapılabilen, belli mesajlar içeren temel iletişim birimidir (Yılmaz, 2021:2). Hirik’in (2020:222) de belirttiği üzere, metnin sözcelerde bir değer taşıyabilmesi için konuşucu ve dinleyici, yani gönderici ve alıcı arasında ortak kodlara sahip olması gerekmektedir. Metin, bağlamdan kopuk düşünülemez. Uzun (2018:723-726), metnin sosyolojik ve antropolojik etkenlerden beslenen bir dil malzemesi hâline geldiğini belirtmiştir. İletişim ortamının da dâhil edildiği daha kapsamlı bir birim olarak düşünölmeye başlanan metin, yalnızca bir ürün değil aynı zamanda bir süreç olarak algılanmaktadır. Sonuç itibarıyla metin, iki zihnin (yani, metin üretici ile metin çözücünün) etkin katılımı ile gerçekleşen bir süreçtir.

2. Kavramsal Çerçeve

Metindilbilimi (text linguistics) terimini, ilk kez Coseriu (1955) kullanmıştır (Aksan ve Aksan, 1991:91). Metindilbilimsel yaklaşıma göre, bir metnin üretilme amacına uygun olması ve kendisi aracılığıyla aktarılmak istenen iletinin doğru bir biçimde kavranabilmesi için sahip olması gereken iki temel ölçüt vardır: *Bağdaşıklık* ve *tutarlılık*. Ancak, metin içinde her ne kadar birbirlerine bağlı olsalar, birbirlerini bütünleseler de, bağdaşıklık ve tutarlılık olguları düzey açısından birbirinden farklıdır. Bağdaşıklık metnin yüzeyinde dilsel öğeler aracılığıyla görölebildiği hâlde, tutarlılık derin yapıda oluşan anlamlar arasındaki mantıksal bağlantıdır ve tutarlılığı gösteren belirli dilsel öğeler bulunmamaktadır. Bu nedenle, tutarlılık ilk bakışta metnin yüzeyinden algılanamaz, belli bir yorum süreci gerektirir (Maingueneau’dan aktaran Onursal, 2003:15).

Metinbilimsel yaklaşıma göre; metin çözümlemede temel alınan küçük ölçekli yapı (microstructure) metnin bağdaşıklık görünümünü, büyük ölçekli yapı (macrostructure) ise metnin tutarlılık görünümünü kapsar. Bir metni tutarlılığı bakımından incelemek, metnin çok katmanlı üst yapısını çözümlemek demektir. Tutarlılık çözümlemesi, âdeta metinde örtük ya da açık olarak görölen değerler sistemini ortaya koymaktır. Sabahattin Ali’nin “Kırlangıçlar” adlı alegorik-didaktik hikâyesi, 1933’te yazılmış olmasına rağmen, ilk defa 1.3.1935 tarihinde *Varlık* dergisinin 40. sayısında yayımlanmıştır².

3. Ön İnceleme

3.1. Hikâyedeki anlatıcı ve odaklayım (bakış açısı)

Odaklayım, sözcem ve biçem gibi metin üreticinin anlatısal seçimine işaret etmektedir (Kıran ve Kıran, 2021:137). Anlatıda, dört tür odaklayım (ve bakış açısı) söz konusudur: Sıfır odaklayım (bilge -sınırsız- bakış açısı), dış odaklayım (gözlemci -sınırlı- bakış açısı), iç odaklayım (kahraman anlatıcılı bakış açısı) ve merkezî odaklayım (yazar=anlatıcı) (Yılmaz, 2021:8-9). “Kırlangıçlar” hikâyesinin genelinde sıfır odaklayım tekniğinin kullanıldığı görölmektedir. Hikâyedeki bilge anlatıcı, sınırsız bakış açısıyla kahramanların niyetlerini, düşüncelerini bilir (ya da sezer), geçmişlerini bilir, geleceklerini öngörür. Ancak, hikâyede yer yer parantez içinde açıklamalara

¹ <https://sozluk.gov.tr/> (29.10.2021)

² “Kırlangıçlar” hikâyesi, bizden önce Zeynep Durak tarafından alegorik okuma yaklaşımıyla incelenmiştir (bk. Zeynep Durak, “Sabahattin Ali’nin ‘Kırlangıçlar’ Öyküsü Üzerine Alegorik Bir Okuma”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*. 25, 1 (2021). ss. 14-23.

yer verildiği de tespit edilmiştir. Örneğin; (İki kişi birbirlerini yeni tanıdıkları zaman havadan sudan bahsetmek adettir.); (Başkalarına benzemeyenlere antika derler.). Bu örneklerde, anlatıcı ile yazarın özdeşleştiği merkezî odaklayımdan, yani anlatıcı=yazardan söz edilebilir. Sabahattin Ali’nin tercih ettiği bu teknik, alegorik olan metnin didaktik karakter kazanmasına yol açmıştır. Bu durum da, metnin kurmaca yapısını ve edebîliğini olumsuz yönde etkilemiştir.

3.2. Hikâyenin tematik yapısı ve dilimleri (oluntuları, epizotları)

Hikâyenin tematik yapısı, hikâyeyi oluşturan olaylar dizisinin birbirleriyle bağlantılarından oluşur. Bu olaylar dizisinin her biri, hikâyenin dilimlerini (oluntu, epizot) oluşturmaktadır. Dilim (oluntu, epizot), kendi başına bir anlatı oluşturan, bir dönüşüm içeren ve bütün anlatının bir ögesi gibi onunla bütünleşen bir metin parçası olarak tanımlanabilir (Kıran ve Kıran, 2021:172-173)³. İncelediğimiz öykünün dilimlerini şöyle tespit ettik:

- * Söğüt ağacında yalnız bir dişi kırlangıç ile erkek kırlangıcın karşılaşması.
- * Kırlangıçların etkileşime girmesi.
- * Kırlangıçların fitratları ile ilgili tespitlerin yapılması.
- * Dişi kırlangıcın erkeğe tembellik konusunda sitem etmesi ve erkeğin savunma yapması.
- * Dişi kırlangıcın samimi olma isteği ve erkeğin de bunu uygun bulması.
- * Erkek kırlangıcın çeşitli argümanlarla kırlangıçları savunması.
- * Erkek kırlangıcın hayatı sorgulaması.
- * Ortak yönlerin kırlangıçları birbirine yakınlaştırması.
- * Erkek kırlangıcın hayatı sorgulamaya devam etmesi ve dişiden onay istemesi.
- * Dişi kırlangıcın erkeğin düşüncesini onaylaması ve kendi yalnızlığına vurgu yapması.
- * Kırlangıçların ayrılması ve daha sonra her gün buluşması.
- * Kırlangıçların birbirine alışması.
- * Kırlangıçların sohbet konuları ve aralarındaki uyum.
- * Kırlangıçların ayrılık korkusu yaşaması.
- * Kırlangıçların karamsar ruh hâlleri ve sıradanlaşma kaygıları.
- * Kırlangıçların birbirlerine açılmaya karar vermesi.
- * Kırlangıçların kaderlerine boyun eğmesi ve ayrılması.

4. İnceleme

Hikâyede; toplam 85 cümle, 774 sözcük vardır. “Kırlangıçlar”, kısa hikâye kapsamında değerlendirilebilecek alegorik-didaktik bir metindir. Metindibilimsel bir inceleme olan bu çalışmada, “Kırlangıçlar” hikâyesinin büyük ölçeli yapısını yansıtan tutarlılık görünümlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Betimsel bir çalışma olan incelemede, Cibakaya 2.3. metin çözümleme programı aracılığıyla elde edilen istatistiki verilerden yararlanılmıştır. Alanyazında, bir metnin tutarlılık ve bağdaşıklık niteliklerini taşıyabilmesi için dört kurala uyulması gerektiğinden söz edilmektedir: *Yineleme, ilerleme, çelişkin olmama ve bağıntılılık* (Charolles’ten aktaran Onursal, 2003:7-8). Sözü edilen kurallar dikkate alınmış ve “yineleme bağlantısı” da incelemenin çerçevesine dâhil edilmiştir.

³ Kıran ve Kıran, “epizot”un karşılığı olarak, “oluntu” terimini kullanmıştır. Biz, bu incelemede “dilim” terimini tercih ettik.

Dolayısıyla, “Kırlangıçlar”daki tutarlılık görünümleri altı başlık altında çözümlenme yoluna gidilmiştir:

- a. Yineleme,
- b. Özelleştirme,
- c. Genelleştirme,
- d. Nedensellik,
- e. Karşıtlık,
- f. Karşılaştırma.

a. Yineleme

Metinde geçen kişi, durum, eşya, yer ya da nesnenin yeri geldikçe yinelenmesi, sözceler arasındaki bağıntıyı sağlar. Bu öğeler, her zaman aynı adla anılmayabilir. Her dilde aynı kişiyi, eşyayı, durumu, yeri, nesneyi belirtmek için değişik kullanım imkânları vardır. Bu; zamir kullanımı, eş anlamlı (eş değerli) karşılık ya da çağrışımsal adlandırma olabilir (Yılmaz, 2021:35). Metinde, hikâyenin başlığı olması ve iki kırlangıcın konu edilmesi dolayısıyla doğal olarak en çok yinelenen sözcük “kırlangıç”tır (17 defa). Metinde, “kırlangıç” 13 defa geçmiştir. 4 defa da çokluk şekli olan “kırlangıçlar” geçmiştir. Kırlangıçların, ilkbahar mevsiminde söğüt ağacının dallarında tanışması, sembolik bir değer taşır. Beş defa yinelenen söğüt, metnin başlangıç diliminde (epizot) yuvanın kurulabileceği umudunu, yani “vuslat”ı simgelerken; metnin sonuç diliminde ise sonbahar metaforunun da etkisiyle “ayrılık”ı simgeler. Hayatın sorgulandığı dilimde, “adamakıllı” zarfı, iki defa geçmiş ve metne felsefi bir derinlik katmıştır. Felsefi derinlik oluşturma çabası hikâyede geçen “Dünyanın geçiciliğinden, gökyüzünün sonsuzluğundan, sulardan ve diğer kuşların yaşayışlarından bahsederlerken...” sözcesindeki sohbet konuları ile de pekiştirilmek istenmiştir. Hikâyede, ayrılık için klişe bir metafor olan *sonbahar* kullanılmıştır: “...artık yuva kurmak zamanının geçtiğini, *sonbaharın* geldiğini, ayrılacaklarını anladılar.” Bunun yanı sıra, *ayrılmak* (1 defa), korku sözcüğüyle birlikte isim tamlaması yapısı şeklinde (*ayrılmak korkusu* (1 defa), *ayrılık korkusu* (1 defa)) ve ayrıl- çekimli fiili (5 defa) şeklinde metnin son diliminde sıkça geçmektedir. Bu bölümde; yinelemelerle sağlanan metinsel konsantrasyon, metin çözücüyü mutsuz sona hazırlama işlevini yüklenmiştir.

b. Özelleştirme

Metindeki tutarlılık yapısının oluşturulmasında en sık başvurulan bağıntılardan birisi de, sözceler arasında kurulan özelleştirme ilişkisidir. Özelleştirme bağlantısı, metnin söze dökülmemiş ve asıl değerlendirilmesi gereken bölümünün metin çözücünün zihninde oluşturulmasında belirgin bir değer taşımaktadır (Subaşı-Uzun, 1995:113-114). “Kırlangıçlar” hikâyesinde; “Bütün kuşları sıraya dizeseler biz herhalde sonuncu gelmeyiz.” sözcüsünden sonra metin içinde “kırlangıç” başta olmak üzere “bülbul”, “güvercin”, “serçe” gibi kuşlar sayılarak özelleştirme bağlantısı kurulmuştur.

c. Genelleştirme

Metindeki tutarlılık yapısının oluşturulmasında sözceler arasında kurulan genelleştirme ilişkisinden de yararlanılmaktadır. Metin üretici, genelleştirme bağlantısıyla vermek istediği mesajın metin çözücü tarafından daha somut bir şekilde algılanmasını hedeflemektedir (Yılmaz, 2021:37). Parantez içi kullanımlar, alegorik bir hikâyeye olan metnin didaktik bir karakter kazanmasına yol açtığı gibi genelleştirme bağlantıları kurulmasını da sağlamıştır. Örneğin; (İki kişi birbirlerini yeni tanıdıkları zaman havadan sudan bahsetmek adettir.); (Başkalarına benzemeyenlere antika derler.).

d. Nedensellik

Nedensellik kapsamında kurulan neden-sonuç bağlantısı, içerikle ilgilidir. Metinde, neden-sonuç ilişkisinin kurulması, genel olarak “hatırlatma amacı”na hizmet etmekte ve metnin

somutlaştırılmasını sağlamaktadır (Yılmaz, 2021:37). Hikâyede geçen “Tepelerinden birçok kırlangıçlar geçti: Sıcak yerlere dönüyorlardı.” sözcüğü, havaların soğuması nedeniyle kırlangıçların sıcak yerlere göç etme içgüdüsüne vurgu yapılarak nedensellik bağlantısı kurulmuştur.

e. Karşılaştırma

Metinde karşılaştırma bağlantısının kurulmasıyla, metin çözücünün bazı sezdirimleri, çıkarımları ve verilmek istenen mesajı daha kolay ve daha somut bir şekilde algılayabilmesi amaçlanmaktadır. Karşılaştırma bağlantısı aracılığıyla, metin çözücünün dünya bilgisine (world knowledge) başvurması sağlanıp metni yorumlaması hedeflenmektedir (Yılmaz, 2021:38). Hikâyede, erkek kuş kendi türünü savunurken diğer kuşlarla karşılaştırma yoluna gitmiş ve karşılaştırma sonucunda varılan yargının metin çözücü tarafından benimsenmesi beklenmiştir: “Aklımız, şu sabahtan akşama kadar avaz avaz bağırarak bülbülden herhalde üstündür. Kanadımızı bir vursak en hızlı güvercinden daha çok yol alırız. Halbuki bütün kuşların en zavallısı bizmişiz gibi hiç durmadan didiniyoruz. Şu budala serçe bile üç günlük ömrünü keyifle geçiriyor da, biz, arasından uçtuğumuz ağaçları bile fark etmiyoruz.”

f. Karşıtlık

Metinde karşıtlık ilişkisi kurmak suretiyle, öncelikle nesnel bir anlatım sağlanmak istenmekte, ayrıca metin aracılığıyla verilmek istenen mesajın metin çözücü tarafından onaylanması hedeflenmektedir (Yılmaz, 2021:39). Metinde geçen, “Fakat böyle zamanlarda hemen birinden biri, bir kahkaha atar ve işi alaya bozardı: İçi burkulduğu hâlde...” sözcüğüyle kırlangıçların ruh durumlarındaki burukluğa rağmen, bu duygu hâlinin “kahkaha atılması” suretiyle bastırılmasıyla karşıtlık bağlantısı kurulmuştur.

5. Tartışma ve Sonuç

Metindibilimsel inceleme yaptığımız “Kırlangıçlar”ın hikâye tekniği, kurgusu, dili ve üslubu bakımından Sabahattin Ali’ye özgü hikâyecilik tarzının dışında kalan bir metin olduğu söylenebilir. Metindibilimsel yaklaşımla hikâyenin tutarlılık görünümünde tespit ettiğimiz çeşitlilik ve derinlik, Sabahattin Ali’nin zengin kavram dünyasını yansıtmaya bakımından önem taşımaktadır. Hikâyede sıkça yinelemelerden yararlanılması, metnin tutarlılık örüntüsünü oluşturan etkin bir strateji olarak değerlendirilebilir.

“Kırlangıçlar”, hikâyesinin genelinde sıfır odaklayım tekniği kullanılmıştır. Hikâyedeki bilge anlatıcı sınırsız bakış açısıyla, kahramanların niyetlerini, düşüncelerini bilir (ya da sezer), geçmişlerini bilir, geleceklerini öngörür. Ancak, hikâyede yer yer parantez içinde açıklamalar yapılması tekniği, alegorik bir metnin didaktik karakter kazanmasına yol açmıştır. Bu durum da, metnin kurmaca yapısını ve edebî değerini olumsuz yönde etkilemiştir.

“Kırlangıçlar” hikâyesinde, sıradanlaşma kaygısının da işlendiği görülmektedir. Bir taraftan bir gruba ait olmanın ve bağlılığın sağladığı grupla özdeşleşme, bir taraftan da ait olunan gruba benzeyerek sıradanlaşma tehlikesi, yaşanan ikilemi yansıtmaya bakımından dikkat çekicidir. Dolayısıyla söz konusu hikâye; iç grup dinamikleri, gruplar arası ilişkiler ve kolektif benliği irdeleyen “sosyal kimlik kuramı” ışığında da incelenebilir ve bu sayede daha farklı bulgulara ulaşılabilir.

KAYNAKLAR

- Aksan, M.; Aksan, Y. (1991). “Metin Kavramı ve Tanımları”. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 2, ss. 90-104.
- de Beaugrande, R. A.; Dressler, W. (1981). *Introduction to Text Linguistics*, Longman Group Company, New York.
- Durak, Z. (2021). “Sabahattin Ali’nin “Kırlangıçlar” Öyküsü Üzerine Alegorik Bir Okuma”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*. 25, 1 (ss. 14-23).
- Hirik, S. (2020). “Türkçede Bağdaşıklık ve Bağdaşıklık Unsurları: Kürk Mantolu Madonna İncelemesi”. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(1) (ss. 221-238).
- Kıran, Z., Kıran, A. E. (2021). *Yazınsal Okuma Süreçleri*, 5. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Onursal, İ. (2003). “Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık”. *Günümüz Dilbilim Çalışmaları*, (Yayına Hazırlayanlar: Prof. Dr. Ayşe Kıran, Doç. Dr. Ece Korkut, Dr. Suna Ağıldere), Multilingual Yay., İstanbul.
- Subaşı Uzun, L. (1995). *Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*, Simurg Yay., Ankara.
- Uzun, M. (2018). “Edebî Metinlerde Kişisel Çağrışıma Dayalı Bağdaşıklık Unsurları”. *IX. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (ss. 721-734), Malatya.
- Yılmaz, E. (2021). *Uygulamalı Metin Bilgisi*, 3. Baskı, Pegem Akademi Yay., Ankara.
- <https://sozluk.gov.tr/> (29.10.2021).

EXTENDED SUMMARY

Coseriu (1955) used the term textlinguistics for the first time (Aksan and Aksan, 1991:91). According to the textlinguistics approach, there are two basic criteria that a text should have in order to be suitable for the purpose of its production and to correctly comprehend the message that is intended to be conveyed through it: coherence and consistency. However, although they are connected to each other and complement each other in the text, the concepts of coherence and consistency differ from each other in terms of level. While coherence can be seen through linguistic elements on the surface of the text, consistency is the logical connection between meanings formed in the deep structure and there are no specific linguistic elements that indicate consistency. For this reason, consistency cannot be perceived from the surface of the text at first glance, it requires a certain interpretation process (Onursal, 2003:15 as cited in Maingueneau).

According to the textological approach; the microstructure, which is the basis for text analysis, covers the cohesion aspects of the text, and the macrostructure covers the coherence aspects of the text. Examining a text for its coherence means analyzing the text’s multi-layered superstructure. Coherence analysis is to reveal the value system that is seen implicitly or explicitly in the text. Sabahattin Ali’s allegorical-didactic story “Swallows” was first published in the 1940’th issue of *Varlık* journal on 1.3.1935, although it was written in 1933.

The text is defined as follows in the dictionary prepared by the TDK in the internet address: “1. noun The whole of the words that make up a text with its format, expression and punctuation features, text”. However, the text, which can be defined as a set of utterances, cannot be reduced to mere words. As a matter of fact, the text can also be composed of a single word, a single picture, a single sign. On the other hand, the text, which is the highest level unit of human language, which is the most advanced communication system, is not a structure formed by the simple, random and sequential ordering of utterances. The text is a coherent and consistent unit formed by relations between utterances at various levels. The text is the basic communication unit that presents “integrity”, “unity” and “continuity”, can be understood, interpreted, certain inferences can be made within the textual/social/cultural context, and contain certain messages (Yılmaz, 2021:2). As Hirik (2020:222) states, in order for the text to have a value in enunciation, it must have common codes between the speaker and the listener, that is, between the sender and the receiver. The text cannot be considered out of context. Uzun (2018:723-726) stated that the text has become a language material by sociological and anthropological factors. The text, which started to be considered as a more comprehensive unit in which the communication medium is included, is perceived not only as a product but also as a process. As a result, the text is a process that takes place with the active participation of two minds (that is, the text producer and the text decoder).

Textlinguistics is a linguistic discipline focused on the distinction between text and non-text. Textlinguistics, which examines the levels and regularities in the production and reception of texts, tries to detect structural, logical and semantic patterns among utterances, which are considered as units larger than sentences. Beaugrande and Dressler accepted “cohesion” and “coherence” as basic text-centered textuality criteria in their joint works, *Introduction to text linguistics* (1996). Although cohesion can be seen in the surface structure of the text through various language relations and elements; coherence refers to the logical and semantic connections in the deep structure of the text. While cohesion refers to the verbal structure of a text; coherence refers to the conceptual relations created in this verbal structure. In this study, which is a textlinguistic study; it is aimed to reveal the appearances of coherence reflecting the large-scale structure of Sabahattin Ali’s story “The Swallows” written in an allegorical-didactic style. In the study, which is a descriptive study, statistical data obtained through the “Cibakaya 2.3” index program was used. With the analysis, it has been concluded that the diversity and depth determined in the coherence aspects of the story in question are important in terms of reflecting Sabahattin Ali’s rich

conceptual world.

As a result it can be said that "The Swallows", which we have studied textlinguistically, is a text that falls outside of the storytelling style peculiar to Sabahattin Ali in terms of story technique, fiction, language and style. The diversity and depth that we identified in the coherence aspects of the story with a textlinguistic approach are important in terms of reflecting Sabahattin Ali's rich conceptual world. Making use of frequent repetitions in the story can be considered as an effective strategy that creates the coherence pattern of the text.

The zero focus technique is used throughout the story of "The Swallows". The wise narrator in the story, with his limitless perspective, knows (or senses) the intentions and thoughts of the heroes, knows their past, and foresees their future. However, the technique of making explanations in parentheses from time to time in the story has led to an allegorical text gaining a didactic character. This has negatively affected the fictional structure and literary value of the text.

It is seen that the concern of becoming commonplace is also handled in the story of "The Swallows". On the one hand, the identification with the group provided by belonging and loyalty to a group, and on the other hand, it is remarkable in terms of reflecting the dilemma experienced by the danger of becoming ordinary by being similar to the group to which one belongs. Therefore, the story in question; social group dynamics can also be examined in the light of "Social identity theory", which examines intergroup relations and the collective self, and thus more different findings can be reached.

Keywords

Textuality, coherence, coherence, text producer, text decoder.

GENİŞ ÖZET

Metindilbilimi (text linguistics) terimini, ilk kez Coseriu (1955) kullanmıştır (Aksan ve Aksan, 1991:91). Metindilbilimsel yaklaşıma göre, bir metnin üretilme amacına uygun olması ve kendisi aracılığıyla aktarılmak istenen iletinin doğru bir biçimde kavranabilmesi için sahip olması gereken iki temel ölçüt vardır: *Bağdaşıklık* ve *tutarlılık*. Ancak, metin içinde her ne kadar birbirlerine bağlı olsalar, birbirlerini bütünseler de, bağdaşıklık ve tutarlılık olguları düzey açısından birbirinden farklıdır. Bağdaşıklık metnin yüzeyinde dilsel öğeler aracılığıyla görülebildiği hâlde, tutarlılık derin yapıda oluşan anlamlar arasındaki mantıksal bağlantıdır ve tutarlılığı gösteren belirli dilsel öğeler bulunmamaktadır. Bu nedenle, tutarlılık ilk bakışta metnin yüzeyinden algılanamaz, belli bir yorum süreci gerektirir (Maingueneau'dan aktaran Onursal, 2003:15).

Metin, TDK tarafından bilgisayar (internet) ortamında hazırlanan sözlükte şöyle tanımlanmıştır: "1. isim Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst"⁴. Ancak sözceler bütünü olarak tanımlanabilecek olan metin (text), salt sözcüklere indirgenemez. Nitekim, metin tek bir sözcükten, tek bir resimden, tek bir işaretten de oluşturulabilmektedir. Öte yandan en gelişmiş bildirişim dizgesi olan insan dilinin en üst düzeydeki birimi olan metin, sözcelerin basit, rastgele, ardışık olarak sıralanması ile oluş(turul)muş bir yapı değildir. Metin, sözceler arası çeşitli düzeylerdeki ilişkilerle oluşturulmuş *bağdaşık* ve *tutarlı* bir birimdir. Metin, "bütünlük", "birlik" ve "devamlılık" arz eden, anlaşılabilen, yorumlanabilen, metinsel/sosyal/kültürel bağlam içerisinde belli çıkarımlar yapılabilen, belli mesajlar içeren temel iletişim birimidir (Yılmaz, 2021:2). Hirik'in (2020:222) de belirttiği üzere, metnin sözcülemde bir değer taşıyabilmesi için konuşucu ve dinleyici, yani gönderici ve alıcı arasında ortak kodlara sahip olması gerekmektedir. Metin, bağlamdan kopuk düşünülemez. Uzun (2018:723-726), metnin sosyolojik ve antropolojik etkenlerden beslenen bir dil malzemesi hâline geldiğini belirtmiştir. İletişim ortamının da dâhil edildiği daha kapsamlı bir birim olarak düşünölmeye başlanan metin, yalnızca bir ürün değil aynı zamanda bir süreç olarak algılanmaktadır. Sonuç itibarıyla metin, iki zihnin (yani, metin üretici ile metin çözücünün) etkin katılımı ile gerçekleşen bir süreçtir.

Metindilbilim, metin olan ile metin olmayan arasındaki ayrıma odaklanmış bir dil bilimi disiplindir. Metinlerin üretilmesi ve alınması sürecindeki düzeyleri ve düzenlilikleri inceleyen metindilbilim, cümleden daha büyük birimler olarak kabul edilen sözceler arasındaki yapısal, mantıksal ve anlamsal örüntüleri bulgulamaya çalışır. Beaugrande ve Dressler, *Introduction to text linguistics* (1996) adlı ortak eserlerinde "bağdaşıklık" ve "tutarlılık"¹, temel metin merkezli metinsellik ölçütleri olarak kabul etmiştir. Bağdaşıklık, metnin yüzey yapısında çeşitli dil ilişkileri ve öğeleri aracılığıyla görülebildiği hâlde; tutarlılık, metnin derin yapısındaki mantıksal ve anlamsal bağlantılara işaret etmektedir. Bağdaşıklık, bir metnin sözel yapısına gönderimde bulunurken; tutarlılık, bu sözel yapıda oluşturulan kavramsal ilişkilere gönderimde bulunmaktadı. Metindilbilimsel bir inceleme olan bu çalışmada; Sabahattin Ali'nin alegorik-didaktik tarzda kaleme aldığı "Kırlangıçlar" adlı hikâyesinin büyük ölçekli yapısını yansıtan tutarlılık görünümlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Betimsel bir çalışma olan incelemede, "Cibakaya 2.3" dizin programı aracılığıyla elde edilen istatistiki verilerden yararlanılmıştır. İnceleme ile, söz konusu hikâyenin tutarlılık görünümlerinde tespit edilen çeşitliliğin ve derinliğin Sabahattin Ali'nin zengin kavram dünyasını yansıtmaları bakımından önem taşıdığı sonucuna varılmıştır.

Metinbilimsel yaklaşıma göre; metin çözümlenmede temel alınan küçük ölçekli yapı (microstructure) metnin bağdaşıklık görünümlerini, büyük ölçekli yapı (macrostructure) ise metnin tutarlılık görünümlerini kapsar. Bir metni tutarlılığı bakımından incelemek, metnin çok katmanlı üst yapısını çözümlenmek demektir. Tutarlılık çözümlenmesi, âdeta metinde

⁴ <https://sozluk.gov.tr/> (29.10.2021)

örtük ya da açık olarak görülen değerler sistemini ortaya koymaktır. Sabahattin Ali’nin “Kırlangıçlar” adlı alegorik-didaktik hikâyesi, 1933’te yazılmış olmasına rağmen, ilk defa 1.3.1935 tarihinde *Varlık* dergisinin 40. sayısında yayımlanmıştır

Metindilbilimsel inceleme yaptığımız “Kırlangıçlar”ın hikâye tekniği, kurgusu, dili ve üslubu bakımından Sabahattin Ali’ye özgü hikâyecilik tarzının dışında kalan bir metin olduğu söylenebilir. Metindilbilimsel yaklaşımla hikâyenin tutarlılık görünümünde tespit ettiğimiz çeşitlilik ve derinlik, Sabahattin Ali’nin zengin kavram dünyasını yansıtmaya bakımından önem taşımaktadır. Hikâyede sıkça yinelemelerden yararlanılması, metnin tutarlılık örüntüsünü oluşturan etkin bir strateji olarak değerlendirilebilir.

“Kırlangıçlar”, hikâyesinin genelinde sıfır odaklayım tekniği kullanılmıştır. Hikâyedeki bilgi anlatıcı sınırsız bakış açısıyla, kahramanların niyetlerini, düşüncelerini bilir (ya da sezer), geçmişlerini bilir, geleceklerini öngörür. Ancak, hikâyede yer yer parantez içinde açıklamalar yapılması tekniği, alegorik bir metnin didaktik karakter kazanmasına yol açmıştır. Bu durum da, metnin kurmaca yapısını ve edebî değerini olumsuz yönde etkilemiştir.

“Kırlangıçlar” hikâyesinde, sıradanlaşma kaygısının da işlendiği görülmektedir. Bir taraftan bir gruba ait olmanın ve bağlılığın sağladığı grupla özdeşleşme, bir taraftan da ait olunan gruba benzeyerek sıradanlaşma tehlikesi yaşanan ikilemi yansıtmaya bakımından dikkat çekicidir. Dolayısıyla söz konusu hikâye; iç grup dinamikleri, gruplar arası ilişkiler ve kolektif benliği irdeleyen “Sosyal kimlik kuramı” ışığında da incelenebilir ve bu sayede daha farklı bulgulara ulaşılabilir.

Anahtar Kelimeler

Metinsellik, bağdaşıklık, tutarlılık, metin üretici, metin çözücü.